

PAPER DETAILS

TITLE: AVRUPA ORDUSU ve NATO IKILEMI

AUTHORS: Orhan Göktepe

PAGES: 161-189

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3594732>

AVRUPA ORDUSU ve NATO İKİLEMİ

Orhan GÖKTEPE¹

ÖZET

Barış ve istikrarı sürdürmek için Avrupa kıtasında bütünleşme çabaları uzunca bir süre üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur. Hiç şüphesiz bu birliktelik iradesini koruyacak bir silahlı gücün oluşturulması da bu çabalara paralel olarak sürdürülmüştür. Avrupa Ordusu kurma konusunda en temel girişim, II. Dünya Savaşını müteakip kıtada Sovyet tehdidine karşı bir güç oluşturma ihtiyacından kaynaklanmıştır. Ancak savaş sonrası Avrupa devletlerinin bu tehdidi karşılayacak güçten uzak olmaları nedeniyle ABD öncülüğünde kurulan NATO vasıtasıyla bu ihtiyaç karşılanmıştır. Sovyetlerin yıkılması Avrupa üzerindeki tehdidin ortadan kalkmasına neden olmuş, AB kendi menfaatlerine uygun daha bağımsız dış ve güvenlik politikaları geliştirmeye yönelmiştir. Fakat NATO ve ABD'ye olan güvenlik bağımlılığı buna engel olmaktadır. Kıtasında yaşanan krizlere dahi müdahalede NATO ve ABD'nin yardımına muhtaç olma gerçeği, ortak bir Avrupa askeri kuvvetin kurulmasına yönelik iradenin güçlenmesine neden olmuştur. Ancak, kurulacak bir ordunun NATO kadar güçlü ve caydırıcı olamayacağı ve ABD'nin kıtanın korumasındaki rolünü zayıflatabileceği endişesi bir ikileme neden olmaktadır. Makalede, küresel çok kutuplu düzene geçişle birlikte Avrupa güvenlik yapılanmasında NATO'nun varlığı ile müşterek bir Avrupa ordusu kurulması gayretlerinin yarattığı çelişkiler incelenmiş ve yorumlanmıştır. Avrupa güvenlik mimarisinin oluşumunda önemli rol oynayan siyasi liderlerin görüşleri, basın açıklamaları ve komisyon raporlarının bütünselliği dikkate alındığında bir Avrupa ordusu teşkilinin kaçınılmaz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Avrupa Ordusu, NATO

EUROPEAN ARMY and NATO DILEMMA

ABSTRACT

Integration efforts in Europe in order to maintain peace and stability have been an issue with great emphasis for a long time. Undoubtedly, the creation of an armed force that would protect this will of unity was continued in parallel with these efforts. The most fundamental attempt to establish a European Army aroused from the need to protect against the Soviet threat on the continent following World War II. This security need was met through NATO established under the leadership of the US because the Western European states were not

¹ Orhan Göktepe, Dr., İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, orhan.goktepe@yeniyuzyil.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7582-3736.

strong enough to meet this threat after the war. The threat to Europe disappeared after the collapse of the Soviet Union, and the EU tended to develop more independent foreign and security policy in line with its own interests. However, its security dependence on NATO and the US hindered this development. On the need for help from NATO to intervene even in crises on the continent strengthened the desire to establish a European army. Nevertheless, the concern of some Union members that an army to be established will not be as strong and deterrent as NATO and will undermine the role of the US in protection of the continent causes a dilemma.

In the article, the contradictions created by the existence of NATO in the European security structure with the transition to the multipolar world order and the efforts to establish a joint European army were examined and analyzed. Considering the totality of views of European political leaders, press statements and the commission reports, it seems that the formation of a European army is inevitable.

Keywords: *European Union, European Army, NATO,*

1. GİRİŞ

Yapıları üniter veya bileşik türde de olsa devletler egemenlik haklarını ve ülke bütünlüklerini korumak amacıyla silahlı bir güce, bir orduya ihtiyaç duyarlar. Uluslararası örgütler ve savunma oluşumları ise gücünü üye devletlerin ittifaka tahsis ve taahhüt ettikleri askeri kuvvetlerden alırlar.

AB, ortak dış politika, güvenlik ve savunma konusunda kurucu antlaşmalarında düzenlemeler olmakla birlikte askeri bir ittifak değildir. Ancak bölgesel bir aktör olarak etkinliğini ortaya koyması ekonomik, siyasi ve normatif gücünün yanı sıra bağımsız bir askeri gücün de varlığı zorunlu kılmaktadır (Kaçar ve Öztürk, 2017: 363). Bu ortaklığın üyelerine sağladığı pek çok müşterek menfaat, birliğin genişleyerek daha da büyümesi ve güçlenmesi sonucunu doğurmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu yana savunma ve güvenlik ihtiyacı, ABD ve NATO tarafından karşılanmış olsa da bunun yarattığı bağımlılık ve rahatlık, Avrupa'nın kendi otoritesi altında bağımsız bir orduya sahip olmasına imkân vermemiştir.

Avrupa geçen yüzyılda güvenlik alanında iki temel dönüşüm yaşamıştır. İlki, 18 ve 19. yüzyılda hâkim olan güvenlik mücadelesi ve güç dengesinden Soğuk Savaş süresinde ABD'nin liderliğinde transatlantik işbirliğine geçiştir. İkinci dönüşüm ise, Soğuk Savaş sonunda gerçekleşen Avrupa Güvenlik ve İşbirliğidir (Kissinger, 2001: 47). Günümüzde uluslararası politikada yaşanan en çarpıcı gelişmelerden biri de AB devletleri arasında güvenlik alanında istikrarlı bir işbirliği

arayışının sürdürölmesidir. Bu gayretlerin sebebi bölgesel ve uluslararası yapıda meydana gelen büyük değışimlerdir. Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra uluslararası sistem iki kutupluluktan ABD'nin hâkimiyeti altında tek kutuplu bir yapıya dönüşmüştür. Bu rahatlama durumu Avrupa devletlerini, güvenlik ve politik alanda ABD'ye olan mutlak bağımlılıklarının azaltılması konusunda cesaretlendirdiğı gibi, gerektiğinde kendi coğrafyası dışına kuvvet sevk etme kapasitelerinin güçlendirilmesi için daha fazla işbirliğine yöneltmiştir (Jones, 2007: 11). Bu işbirliği artışından kast edilen, Avrupalı devletlerin dış politika amaçları için müştereken uyguladıkları ekonomik yaptırımlar, silah üretimindeki gelişmeler, ortak bir askeri kuvvet oluşumunda ittifak içinde artan istekliliktir. Bu girişimler beklenen tempoda ilerleme göstermemiş olsa da Batı Avrupa Birliği, Hızlı Operasyonel Kuvvetler, AB Muharebe Grupları, Avrupa Jandarma Gücü gibi askeri oluşumlar ile bunların karar ve yönetim birimlerinin kurulması yönünde somut bazı sonuçlar doğurmuştur. Esasında müstakil bir askeri kuvvet yaratma çabaların temelinde, Avrupa'nın kendini güvensiz hissetmesinden ziyade NATO ve ABD'den bağımsız olarak, ilgi ve etki alanında gelişen olaylara kendi inisiyatifiyle müdahale özerkliğine sahip olma isteğı yatmaktadır. Dış politika konusunda AB üyesi devletlerin hemfikir olmadıkları pek çok husus mevcut ise de Avrupa devletleri gittikçe artan bir şekilde güvenlik alanında işbirliği çabalarını artırmaktadırlar. Ancak halen NATO ve ABD'nin Avrupa'ya sağladığı savunma desteğini azaltacak, onunla rekabet anlamına gelecek bir oluşumdan da uzak kalma hassasiyetini göstermektedirler.

ABD yönetimleri ve Brexit öncesi Birleşik Krallık'ın (İngiltere'nin) başını çektiğı Atlantik yanlısı bazı devletler, NATO dışında ayrı bir Avrupa Ordusu kurulması fikrine şiddetle karşı çıkmaktadırlar. Böyle bir gelişmenin AB'yi, ABD'nin etkisinden uzaklaştırıp daha bağımsız politikalar izlemesine yol açabileceğı düşünölüyordu. Fransa ve Almanya'nın zaman zaman öne çıkarttığı bağımsız bir ordu kurma çabalarının gelişimi, uluslararası olaylara göre değışen istikrarsız bir rota izlemekteydi. Birlik içinde var olan bu yöndeki iradenin bir müddet daha politik tartışma konusu olarak gündemde kalacağına inanılmaktadır (Jones, 2007: 6). Pek çok politik lider ve akademisyen, ABD'nin yönlendirdiğı sürece Avrupa'nın dış politika ve savunma konularında daima bölünmüş olarak kalacağını iddia etmektedirler (Risse, 2005: 303). Ayrıca Avrupa'nın geleceğı ile ilgili bazı öngörüler, gelecekte de Avrupa'da işbirliğinden ziyade rekabet ve mücadelenin hâkim olmasının daha muhtemel olacağı yönündedir. Mearsheimer, ABD'nin arabuluculuğı olmaksızın Avrupa'nın barış

içinde kalmasının garanti edilemeyeceği görüşünü ileri sürmektedir. ABD'nin bölgeden çekilmesi halinde, Avrupalı büyük güçler arasında yoğun bir güvenlik rekabetinin ortaya çıkması daha muhtemel olup, bu dengesiz çok kutuplu güç yapısının Avrupa için en tehlikeli güvenlik ortamına neden olacağı değerlendirilmektedir (Mearsheimer, 2001: 52). Hiç şüphesiz Mearsheimer'ın bu yaklaşımı, ABD'nin vesayeti altında ve onun küresel güvenlik stratejilerinin uygulanmasına koşulsuz destek olacak bir Avrupa tasvirini yapmaya yönelik bir yaklaşım olarak da görülebilir.

Avrupa, Sovyet baskısı altında güvenlik ihtiyacını ABD ve NATO vasıtasıyla Soğuk Savaş dönemi sonuna kadar gidermenin kolaylığını yaşamıştır. Ancak bu rahatlık Avrupa'nın kendi müstakil savunma kapasitesini oluşturup, güçlendirmekten mahrum bırakmış ve savunmasını tamamen ABD'ye bağımlı hale getirmiştir. Bu hassasiyet pek çok Avrupa lideri tarafından dile getirilmesine rağmen NATO'nun Avrupa'nın savunulmasındaki rolünü zafiyete uğratacağı endişesiyle müstakil bir Avrupa ordusu oluşumu hayata geçirilememiştir. Savaşından sonra Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin gelişim göstermesiyle çok kutupluluğa yönelen yeni dünya düzeninde, AB'nin kendi güvenlik ve menfaatlerini gözetecek şekilde ABD'den bağımsız politikalar izleyerek, küresel barışın sürdürülmesi yönünde üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu değişim, AB'nin ortak dış ve güvenlik politikalarının gerçekleşmesi için ihtiyaç duyacağı müstakil bir ordu kurulmasını da kaçınılmaz kılmaktadır. Çalışmada AB içinde bugüne kadar süre gelen bu ikilemin nedenleri ve yarattığı sonuçlar incelenmektedir.

2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI AVRUPA'DA BÜTÜNLEŞME ÇABALARI

İkinci Dünya Savaşı Avrupa'da her ne kadar Nazi Almanya'sının mağlubiyetiyle sonuçlanmış olsa da galip devletler de savaşın yıkıcı etkilerinden fazlasıyla nasibini almışlardır. Avrupa'da savaşın yol açtığı ekonomik ve sosyal yaraları bir an evvel iyileştirmek için devletler ordularını küçültüp, askerlerini terhis ederken, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) mevcut tümenlerini muhafaza edip daha da güçlendirmeye çalışıyordu. SSCB kontrolü altındaki Doğu Avrupa devletlerinin ülkelerinde yönetime birer birer sosyalist hükümetler geliyor, ekonomik sıkıntılar nedeniyle komünist partiler kitleler tarafından sempatiyle karşılanıyordu. Savaşı müteakip milyonlarca ABD askerlerinin kıtadan ayrılıp ülkelerine dönmeleri, Avrupa için SSCB askeri varlığını ciddi bir tehdide dönüştürdü. Avrupa'daki devletlerden

hiçbiri tek başına bu tehdide karşı koyabilecek güçte değildi. İngiliz ve Amerikan politikacılar, Batı Avrupa'nın savunmasını güçlendirmek için halen etkili ve tecrübeli Alman birliklerinden istifade yolları üzerinde değerlendirmede bulunuyorlardı (Large, 1995: 5). ABD, Moskova'nın gücünü genişletmesini ve etkisini artırmasını önlemek için her türlü gayreti göstereceğini açıklıyordu. Bu maksatla hazırlanan Avrupa İyileştirme Planı, 1948 yılında Marshall Planı ile birlikte yürürlüğe sokularak Batı Avrupa'da savaş sonrası parçalanmış ekonomilerin yeniden iyileştirilmesini amaçlıyordu. Böylece, Avrupalı komünist partilerin propagandasına kitlelerin ilgisi önenebilecekti.

Bu ekonomik iyileştirme çabalarına paralel olarak, Mart 1948'de İngiltere, Fransa, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında yapılan Brüksel Anlaşmasıyla savunma ve güvenlik alanında "Batı Birliği" oluşturuldu. Fakat ABD, 1948 yılı ortalarında Batı Birliği'nin Avrupa'ya yönelik SSCB tehdidini önlemede yetersiz kalacağı sonucuna varmıştı (Cook, 1989: Ch.VI). Bu nedenle ABD öncülüğünde, 4 Nisan 1949 tarihinde, Kanada, İngiltere, Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Danimarka, İtalya, İzlanda, Norveç ve Portekiz'in katılımıyla Kuzey Atlantik Örgütü Teşkilatı (NATO) kuruldu. Ancak, 5 yıllık savaş sonunda Avrupa devletlerinin orduları yıpranmış ve zayıf halde olduğundan, NATO'yu Avrupa kıtasında güçlü kılacak ilave askeri yapılanmalara ihtiyaç bulunmaktaydı. Bu nedenle ABD Avrupa devletlerini, güçlerini birleştirerek caydırıcılığı olan askeri bir kuvvet oluşturmaya teşvik ediyordu. Böylece ABD yardımları sayesinde Avrupa'da SSCB tehdidine karşı dikkate değer bir savunma gücü oluşturulabilecekti. 11 Ağustos 1950 tarihinde İngiltere Başbakanı W. Churchill Avrupa kıtasını korumak ve Avrupa diplomasisine güç sağlamak için bir Avrupa ordusu fikrini ileri sürdü ("Address given by W. Churchill", 1950). Churchill, birleşik bir komuta altında, Avrupa devletlerinin değerli ve onurlu katkılarıyla bir Avrupa ordusunun kurulması yönünde destek olunmasını istedi. ABD Dışişleri Bakanı Acheson, ABD birliklerinin yeniden Avrupa'ya konuşlanması ve NATO'nun Avrupa Komutanlığının teşkilinin Batı Almanya'nın yeniden silahlandırılmasına bağlı olduğunu ifade etti (Ruane, 2000: 4). Ancak bu haliyle ABD teklifi Avrupa açısından bir çelişki yaratıyordu. Bir yandan Avrupa kıtasının güvenliği konusunda ABD'nin sorumluluk alması memnuniyetle karşılanırken, diğer yandan SSCB tehdidiyle mücadele adına Alman silahlanması ve saldırganlığının yeniden ortaya çıkmasından endişe duyuluyordu. Bu endişeyi gidermek amacıyla 1950 yılında, Fransa Başbakanı René Pleven tarafından kendi adıyla anılan bir plan hazırlandı ("The Pleven Plan", 1950). Pleven, Batı Almanya'nın yeniden

silahlanmasının ulusüstü bir Avrupa Ordusu içinde olması gerektiği teklifini ortaya koyuyordu. Böylece Fransızlar, kozanın içine hapsolmuş ve Avrupa komutası altında bir Alman askeri gücünden rahatça istifadeyi öngörüyorlardı. Avrupa Ordusunun oluşumu Atlantik teşkilatının işleyişinde herhangi bir aksamaya sebep olmayacak, aksine Atlantik programının çalışmasını kolaylaştırıcı yönde faaliyet gösterecekti. Ancak oluşturulacak bir ordu vasıtasıyla Almanya'nın yeniden silahlı bir güç konumuna dönüşeceği endişesi Avrupa devletlerini tedirgin etmeye devam ediyordu. Batı Almanya'nın Avrupa savunma bloğundan dışlanmasına yönelik yaklaşımlar bu devletin SSCB yörüngesine girme riskini ortaya çıkarmasının yanı sıra Avrupa'nın ABD askeri varlığından mahrum olunması tehlikesini de doğurmaktaydı (Ruane, 2000: 36). Bunun üzerine İngiltere, boşluğu doldurmak üzere süratle harekete geçerek hükümetler arası alternatif bir Avrupa Savunma Topluluğu (AST) önerisinde bulundu. Böylece Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg ortak bir silahlı kuvvet oluşturarak Avrupa Savunma Topluluğunu (AST) oluşturma konusunda anlaştılar. Batı Avrupa, Alman ekonomisinin tekrar canlanmasından büyük menfaat sağlayabilecek, Alman askeri gücü ile kendisini SSCB tehdidine karşı daha güvende hissedebilecekti. Avrupa Savunma Topluluğu'nun temelinde, bu ulusüstü bölgesel güç yapısına entegre olmuş bir Almanya'nın yeniden silahlandırılması yatmaktaydı (Laurent, 2001: 142). Böylece Alman sorununa, AST oluşumu ve bu oluşumun Alman askeri gücünü de kapsayan bir Avrupa ordusu teşkili yoluyla çözüm getiriliyordu. Ancak, AST oluşumu bazı devletlerin parlamentolarınca onaylanmış olmasına rağmen Ağustos 1954'te Fransız Parlamentosu bu öneriyi reddetti. Almanya'nın yeniden silahlandırılması yönünde Anglo-Sakson zorlamaların yarattığı hoşnutsuzluk ve Alman kuvvetlerinin Avrupa Ordusuna entegre edilmesi konusundaki isteksizlik Fransız Parlamentosunun bu oluşumu veto edilmesine ve AST düşüncesinin sona ermesine neden olmuştur (Wall, 1991: 136).

Avrupa Ordusu kurulması girişiminin başarısızlığa uğraması üzerine Almanya sorunu, NATO kapsamı ve yönetimi altında oluşturulacak "Batı Avrupa Birliği (BAB)"ne Alman silahlı kuvvetlerinin dâhil edilmesi yoluyla çözümlenmesine karar verildi. İngiltere'nin öncülüğünde İtalya ve Batı Almanya'nın BAB'a üye olması örgüte askeri yönden güç sağlarken aynı zamanda Almanya'nın yeniden silahlanmasının kontrol altında tutması gerçekleştirilmiş olacaktı. 23 Ekim 1954'te Londra Konferansı sonucu Brüksel Anlaşması yeniden düzenlenerek İtalya ve Almanya'nın katılımı ile BAB resmen kurulmuş oldu. Ancak Avrupa'nın gerçek güvenliği BAB'dan ziyade Kanada ve

ABD'nin katılımıyla kurulan NATO tarafından sağlanmaktaydı (Gilpin, 1968: 383).

Fransa Devlet Başkanı Charles de Gaulle 5 Eylül 1960 tarihinde yaptığı bir basın açıklamasında; oluşturulan ekonomik, politik ve kültürel işbirliğine rağmen Avrupa savunmasının NATO ve ABD'ye bağımlılığı onur kırıcı bir durum olmasının yanı sıra Avrupa'nın serbest hareket etmesini engellemektedir. Bu durum Avrupa'yı nükleer silaha sahip iki süper güç olan ABD ve SSCB arasına sıkıştırıyordu. Batı Avrupa, ABD ile işbirliğini sürdürmeli ancak kendi müstakil savunma sistemine sahip olmalı ve bunu bağımsız bir şekilde kullanabilmeliydi (Veziroğlu, 2021:211). De Gaulle'ün teşvikiyle, Fransız diplomat Christian Fouchet tarafından Avrupa'da NATO'dan bağımsız bir dış politika ve savunma işbirliğini amaçlayan bir başka öneride bulunuldu. Öneri siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliğinin yanı sıra dış politika ve savunma konularında da müşterek hareket edecek bir Avrupa Birliği çağırısında bulunuyordu. Ancak Fouchet Planı, Fransa'yı Avrupa siyaseti ve güvenlik konularında daha hâkim bir konuma getireceği endişesi ve De Gaulle'ün ABD karşıtı üslubunun yarattığı şüphe nedeniyle diğer devletler tarafından benimsenmedi (Kohl, 1971: 267-270). Her ne kadar Fouchet Planı başarısız olsa da Avrupa devletleri arasında güvenlik konularının tartışılmasına imkân sağlayarak daha sonraki çabalara rehber olmuştur.

Avrupa'da güvenlik ve politik birliğin oluşmasına yönelik bir diğer girişim 27 Mayıs 1970 tarihinde, Belçikalı diplomat Etienne Davignon tarafından gerçekleştirilmiştir. Dışişleri bakanlarının Lüksemburg'da yaptıkları toplantıda kabul ettikleri Davignon Raporuyla dış politika konularında Avrupa'nın müşterek bir tavır almasına yönelik bir mekanizma oluşturulması önerilmektedir. Bu amaçla; Dışişleri Bakanları arasında sürekli ve düzenli bilgi alışverişi yapılması ve önemli konularda ortak tavır ve eylem birliği yapılması kararlaştırıldı. Bu girişim, öncelikle Avrupa'da politik işbirliğinin güçlenmesine ve müteakiben 1992'de AB'nin ortak dış politika, güvenlik ve savunma alanının oluşumuna öncülük etmiştir (Efe, 2008: 72). Avrupa'da hükümetler arasında dayanışmanın güçlenmesi ve ortaklık duygusunun gelişmesi, AB'nin bir güç merkezine dönüştürmekte olduğu kanaatini yaygınlaştırmaktaydı. 23 Temmuz 1973 tarihinde hazırlanan Kopenhag Raporuyla, uluslararası ana problemler üzerinde anlayış birliği geliştirme ve düzenli bir danışma mekanizması oluşturulması kararlaştırıldı. Üye devletlerin dışişleri bakanlarının gerekli durumlarda yapacakları özel buluşmalar dışında, senede dört kez düzenli olarak toplanmaları

kararlaştırıldı. Böylece, AB (o dönemde Avrupa Toplulukları) içinde görüş ve tutumların uyumlu hale getirilmesini kolaylaştırma ve ortak eylem birliği sağlama amaçlanmıştır (“Kopenhag Raporu”, 1973). 9-10 Aralık 1974 tarihinde, Paris’te toplanan zirvede devlet ve hükümet başkanlarından oluşan bir Avrupa Konseyi’nin teşkili kararlaştırılmıştır. 1980’lerde AB dış ilişkiler konusunda ABD ile uyumlu politik tavırlar geliştirmeye başladı. Örneğin, 1981 yılında grevleri müteakip Polonya’da sıkıyönetim ilanından dolayı SSCB’ne karşı yaptırım başlattı. Benzer bir yaptırım 1982’de Falkland Adasının işgali üzerine Arjantin’e karşı gerçekleştirildi. Ayrımcı politikaları nedeniyle Güney Afrika rejimine, Kuveyt’in işgali nedeniyle Saddam Hüseyin hükümetine karşı yaptırımlar uygulandı. Ancak savunma konuları bu işbirliği içinde tabu olma özelliğini korudu.

1980’li yıllarda Avrupa’da yaşanan ticari bütünleşme, küresel ekonomik rekabette daha büyük güç kazandığı gerçeğini ortaya koymaktaydı. 1986 yılında gerçekleştirilen Avrupa Tek Senedi (ATS) ile AB’nin karar alma süreçleri somutlaştırılmış ve AB’nin siyasi işbirliği resmileştirilmiş ise de ortak savunma konularına yer verilmemişti. ATS ile Avrupa Siyasi İşbirliği’nin yapısı ve işleyişiyle ilgili daha önceden protokollerle tespit edilen ilkeler kurumsal bir yapıya ve yasal bir çerçeveye kavuşturulmuştur. ATS, AB’de ekonomik gelişmeyi güçlendirecek bir pazar bütünleşmesinin yanı sıra güvenlik ve dış politika konularının da ana esaslarını ortaya koymuştur. ABD’de Reagan yönetiminin ortaya koyduğu Stratejik Savunma İnisiyatifi girişimi Fransa Devlet Başkanı Mitterrand’ı motive ederek dış politika ve güvenlik alanında otonom bir Avrupa kimliği yaratılması düşüncesini güçlendirdi (Laurent, 2001: 145). Alman Başbakanı Kohl ve Mitterrand’ın girişimleriyle AB ve üye devletler arasında güvenlik alanında bir danışma mekanizması olarak Avrupa Politik İşbirliği geliştirildi. Böylece AB Avrupa’nın NATO ile olan ilişkilerini yeniden düzenlemeyi amaçlıyordu. Ancak bu politik işbirliği güvenlik ve askeri yönden gelişme gösterdikçe AB içinde Atlantik yanlısı İngiltere, Yunanistan, Danimarka ve İrlanda’dan dirençle karşılaşıyordu.

Soğuk savaş döneminde Avrupa’nın bütünleşmesine yönelik somut pek çok ilerleme kaydedilmiş ise de müşterek bir ordu kurulması gerçekleştirilememiştir. Bu dönemde Avrupa’da SSCB tehdidinin büyüklüğü karşısında duyulan endişe, ABD ve NATO dışında başka bir güvenlik yapılanmasının gerçekleşmesinin imkânsız olduğu düşüncesini baskın kılıyordu. Ayrıca Fransa ve İngiltere arasında dış politika ve güvenlik konusunda devam eden fikir ayrılıkları Avrupalı devletlerin

bölünmesine yol açmış, liderler arasında bir konsensüs sağlanmasına imkan vermemiştir. İngiltere'nin NATO'nun önem ve önceliğini tehdit eden herhangi bir Avrupa düzenlemesine olan muhalefeti, Birlik içinde politika ve güvenlik konularında ortak bir tutum belirlenmesini engellemekteydi. Ortak menfaatlerin tanımladığı bir dış politika belirlenemediği sürece ikinci adım olarak bunu gerçekleştirecek bir ordunun kurulması girişimi de sonuçsuz kalmaktaydı. Soğuk Savaş dönemi Avrupa için ekonomik bütünleşme çabalarında önemli gelişmeler sağlanmış ise de dış politika ve güvenlik konularında ABD'ye olan bağımlılık aynen sürdürülmüştür. SSCB tehdidinin yoğun yaşandığı bu dönemde Batı'nın bütünlüğü ve kararlılığını sorgulamaya yol açacak bu tarz girişimlerden uzak durulmaya hassasiyet gösterildiği söylenebilir.

3.SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA DIŞ POLİTİKA ve GÜVENLİK KONUSUNDA GELİŞMELER

1989 yılında iki kutuplu dünya düzeninin simgesi haline gelmiş olan Berlin Duvarının yıkılışı, 1990'da iki Almanya'nın birleşmesi ve Aralık 1991'de Gorbaçov'un istifasıyla SSCB'nin dağılması Soğuk Savaş döneminin sona ermesini gerçekleştirmiştir. Hiç şüphesiz Soğuk Savaşın sonlanmasının en büyük etkileri Avrupa Kıtasında yaşanmıştır. SSCB tehdidinin ortadan kalkması özellikle Avrupa dış politika ve güvenlik anlayışında büyük değişimleri beraberinde getirmiş, bağımsızlığını kazanan Doğu Avrupa devletleri AB'nin ilgi ve etki alanının genişlemesine neden olmuştur. Güvenlik endişelerinin azalmasına paralel olarak ABD'ye olan bağımlılığın hafiflemesi, Avrupa'yı kendisine özgü bir güvenlik politikası oluşturma düşüncesini daha rahat tartışabilir hale getirmiştir. İttifakın Doğu ve Batı Avrupa bağlantılı sorumluluk paylaşımı doğrultusunda güvenlik alanında daha yetkin bir Avrupa oluşumu için çalışmalar hızlandırılmıştır. ABD'nin yaklaşımı ise yeni bağımsızlığına kavuşan Merkez ve Doğu Avrupa devletlerinin hızlı bir şekilde Batı güvenlik ilişkilerine dâhil edilmesi üzerinde yoğunlaşıyordu. Bu süreçte ABD tarafından yönlendirilen Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace, PfP) ilişkileri ile NATO'nun genişlemesine yönelik çabalar esas alınmıştır. Bu aşamada AB'ye düşen görev ise, Doğu Avrupa'nın demokrasi ve serbest pazar ekonomisine geçişine yardımcı olmak ve müteakiben AB'nin doğuya doğru gelişmesini sürdürmek olmuştur (Gardner, 1997).

3.1. Avrupa Savunma ve Güvenlik Kimliği

Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da yeni güvenlik düzeni, birbirini yok etmeye çalışan iki rakip blok arasındaki mücadeleden ziyade ortak değerler üzerinde yükselen bir işbirliği ortamında gelişmesi

beklenmekteydi. Bu ortam hiç şüphesiz AB'nin kendi menfaatlerine uygun bir dış politika ve güvenlik sistemine yönelmesini gerekli kılıyordu. Soğuk Savaş süresince Avrupa devletleri ABD'nin mutlak liderliğini kabul etmiş, NATO vasıtasıyla onun politika ve güvenlik stratejileri dışında bir inisiyatif geliştirememişlerdi. SSCB tehdidinin ortadan kalkması Avrupa devletlerini ABD'den bağımsız bir güvenlik oluşumu yönünde cesaretlendirmiş ve ortak bir Avrupa ordusu kurulması yönünde çabaları yükseltmiştir. Avrupalı liderler arasında, AB'nin uluslararası ortamda ekonomik ve siyasi gücünü daha fazla hissettirecek bir aktör haline gelmesine yönelik, ABD ve NATO'dan bağımsız kendi dış politikalarını oluşturma çabaları öne çıkmıştır. Ancak SSCB'nin dağılması neticesinde ortaya çıkan yeni bağımsız devletlerin kendi içinde ve komşularıyla olan sorunlar huzursuzluk ve çatışmalara yol açmaktaydı. Bu gelişmeler, AB'nin bu tip krizlerdeki rolü ve kimliğinin yeniden tanımlanmasına ihtiyaç göstermekteydi. NATO yeniden yapılanma konularıyla uğraşırken, Avrupa Savunma ve Güvenlik Kimliği (ASGK) (European Security and Defence Identity/ ESDI) oluşumundan yana olan birlik üyeleri, özellikle iki Almanya'nın birleşmesini müteakip bu yöndeki çabalarını hızlandırdılar. Almanya'nın birleşmesi ve Rusya Federasyonu'nun özgür ve bağımsız Doğu Avrupa rejimlerini kabul etmesi, Avrupa'nın güvenlik konularında ABD'ye olan bağımlılığın azalması yönündeki inancı güçlendirdi. Ancak Avrupa'da NATO'nun geleceği ve ABD'nin rolü konusunda Londra ve Paris arasında farklı yaklaşımlar AB içinde uyuşmazlıklara ve bölünmelere neden oluyordu. Fransa, gerçek bir Avrupa askeri gücünün yeni döneme öncülük etmesini ve oluşturulacak müşterek bir ordunun NATO ile birlikte bölgesel görevler üstlenmesini öngörüyordu. Özellikle Fransa ve Almanya, NATO içinde gerçek eşit ortaklık statüsüne vurgu yaparak ittifakın Avrupalı üyelerinin liderlik ve sorumluluk paylaşımında ABD ve Kanada ile eşit statüde olmayı arzu ettiklerinin altını çiziyorlardı. İngiltere ise Avrupa'nın güvenlik rolünün artırılmasını desteklemekle birlikte, BAB'ın, NATO'nun bir alt birimi olarak Avrupa ayağını oluşturmalarının ve Atlantik ittifakı ile AB'ye eşit mesafede durmasının uygun olacağını düşünüyordu. AB içindeki İngiltere ve Hollanda gibi Atlantikçiler BAB'ın NATO'nun alternatifi ve Batı Avrupa kolektif savunmasının bağımsız bir merkezi olarak görülmemesi gerektiğini ileri sürüyorlardı. Bu grup, müstakil bir Avrupa ordusu kurma girişiminin NATO ve ABD'nin Avrupa'nın savunulmasında üstlendiği sorumlulukların azalmasına neden olacağından endişe duymaktaydı. ABD yönetimleri de Avrupa'nın bu yöndeki tavır değişikliğinden ve bağımsız bir güvenlik yapısı oluşturma girişimlerinden endişe duymaya başlamıştı (Brenner,

1998: 205-210). Ancak AB içinde hükümetler arası görüşmeler geliştikçe, Ortak Dış ve Savunma Politikaları üzerinde uyumsuzluklar da ön plana çıkıyordu. Avrupa’da önemli konularda birlik sağlanamaması, güvenlik girişimlerini zayıflattığı gibi AB’nin dış siyasi gelişmeler karşısında pasif kalmasının meşrulaşmasına da yol açıyordu. Atlantikçiler ve tarafsızlar Avrupa’nın, NATO’yu dengeleyecek yeni bir savunma unsurunu oluşturma düşüncesinden ısrarla uzak dururken Fransa ve Almanya’nın öncülük ettiği Avrupalı (pro-européen) grup ise Avrupa’nın merkezi bir coğrafyada önemli bir güç olarak varlığını ortaya koyması gerekliliğini savunuyordu.

Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) oluşturma gayretleri üye devletler arasında planlama, karar verme ve uygulama gibi üç temel zorluğu belirgin hale getirmişti. Süreç içinde Birliğin güvenlik ve dış politikadaki gücünün, ekonomik ve ticari alanlardaki etkinliği ile orantılı olmadığı gerçeği de belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktaydı (“Enlargement briefing”, 2000). Oldukça hızlı karar verilmesi ve hareket edilmesi gereken dış politika ve güvenlik konularında Birliğin hareketsiz kalmasını önleyecek yeterli mekanizmaların olmadığı Yugoslavya krizinde açıkça görülmüştür. Yaşananlar, Avrupa’daki siyasi ve ekonomik bütünleşme gerçekleştirilirken güvenlik ve dış politika boyutunun ihmal edildiğini, bu konuların ABD ve NATO’ya bırakılmasının yarattığı sonuçlarla yüzleşme zamanının geldiği gerçeğini vurguluyordu. Tüm bunlara rağmen oluşturulan Avrupa Tek Senedi bu eksikliklerin ele alınmasını sağlamış, ODGP vasıtasıyla bu yetersizliklerin giderilmesine yönelik çabalar artırılmıştır.

SSCB’nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan eski cumhuriyetlerde iç hesaplaşmaların yarattığı çatışmalar, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, kitle imha silahlarının yayılması, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı ile yasa dışı göç gibi konular, Avrupa için yeni tehditler olarak ortaya çıkmıştır. NATO’nun koruması dışındaki bu tip sorunlarla baş etmeye yönelik müstakil politikaların oluşturulması ve eylem birliğine gidilmesi gerekiyordu. 1991 yılında Hırvatistan ve Slovenya’nın Yugoslavya’dan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmesiyle başlayan olaylar, çoğunluğu Sırlardan oluşan Yugoslavya Halk Ordusunun bu girişimleri silahla bastırmaya yönelmesiyle Avrupa’nın ortasını savaş alanına dönüştürdü. Yugoslavya’da yaşananlar, sanılanın aksine Avrupa’nın kriz yönetimi ve güvenlik konusunda güçsüzlüğünü ve zafiyetini ortaya koydu. Güvenilir ve güçlü savunma sistemlerine olan inanca rağmen yaşanan bu trajedi, Avrupa devletlerinin müşterek bir güvenlik politikası oluşturulması için harekete geçmelerine neden oldu.

İlk olarak 1992 yılında, AB'nin güvenlik politikalarına uygun olarak belirlenen insani yardım ve barış gücü faaliyetlerini kapsayan "Petersberg Görevleri" ortaya konuldu. Avrupa'nın oluşturacağı ortak ve bağımsız bir askeri kuvvetin bu tip görevleri yerine getirecek bir kapasiteye ulaşması hedeflenmiş, Avrupa Konseyi içinde bu amaçla siyasi ve askeri organların teşkil edilmesine karar verilmiştir. 1994 Brüksel Zirvesinde ise, NATO'nun kaynak ve yeteneklerini BAB'ın kullanmasına izin verilerek, Birliğin daha etkin hale gelmesini sağlayan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) oluşturulmasına imkân sağlandı. BAB'ın daha etkili hale getirilmesi için uygun görülen bazı NATO imkânlarının Avrupalılara tahsisi konusunda ABD'nin olumlu bir yaklaşımı bulunmaktaydı. Bu kapsamda ABD'nin NATO Konseyi'nde vereceği onay ile ittifakın stratejik istihbarat, deniz ve hava ulaştırma vasıtalarından yararlanma, komuta-kontrol sistemlerinin BAB öncülüğündeki operasyonlarda kullanımı mümkün olacaktı. AGSK, NATO'nun müdahil olmak istemediği durumlarda BAB'ın NATO kaynaklarından istifade ederek Petersberg görevleriyle sınırlı operasyonlarına imkân veriyordu. Görüleceği üzere AGSK, NATO'ya alternatif bir oluşumdan ziyade onunla birlikte çalışarak, NATO'nun Avrupa ayağının daha da güçlendirilmesine katkıda bulunacak şekilde tasarlanmıştır. BAB'ın Ruanda, Arnavutluk ve Makedonya'da üstlendiği bazı operasyonlar, AB'nin askeri yeteneklerinin gelişimine ve tecrübesine katkıda bulunurken Birliğin kendisine olan güveninin artmasına da imkân sağlamıştır.

3.2. Ortak Bir Askeri Güç Oluşturma Gayretleri

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, kıtanın savunma sorumluluklarının ABD ve NATO tarafından üstlenilmesi Avrupa'nın kendi müstakil güvenlik kimliğinin gelişimine engel olmuştur. ABD'nin Avrupa güvenliğine katılım ve onu yönlendirme konusundaki ısrarlı girişimleri ABD'yi Avrupa savunmasında hâkim konumuna getirmiştir. ODPG üzerinde AB üyeleri arasındaki uyumsuzluk Avrupa'nın savunmasında NATO'nun vazgeçilmez konumunu sürdürmesine imkân sağlamıştır (Labohm, 1999).

Şubat 1998'de Kosova'da yaşanan çatışmaların önlenmesinde AB'nin yetersiz kalması üzerine İngiltere ve Fransa, Birliğin güvenlik konusunda daha etkin rol oynamasına yönelik görüşmeleri yeniden başlattı. Fransa Devlet Başkanı Jacques Chirac ve İngiltere Başbakanı Tony Blair, AB'nin ekonomik ve politik gücünün yanı sıra bağımsız olarak askeri operasyon icra etme kapasitesine sahip olması yönünde müşterek bir iradeyi ortaya koydular. Bu yönde hazırlanan Saint-Malo

Deklerasyonu Aralık 1998’de imzalandı. 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki’de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi sonuç bildirisinde, Avrupa Konseyi’nin NATO’nun müdahil olmadığı bir uluslararası krize AB liderliğinde bir harekât yapabilmesi için müstakil bir askeri güç oluşturulması kararlılığı açıklanıyordu. Ancak ABD ve Transatlantik yanlısı üyeleri endişeye düşürmemek için bildiride, bu girişimin bir Avrupa ordusu oluşturma anlamına gelmediği özellikle vurgulanıyordu. Bu kapsamda, gönüllülük esasına göre, birlik üyesi devletlerce 2003 yılından önce 50.000-60.000 kişiden oluşan bir askeri gücün teşkiline karar verildi. Bu birlik, 1992 yılında kabul edilen insani yardım ve barış gücü ağırlıklı Petersberg Görevlerini icra edebilecek şekilde donatılacak, 60 gün içinde görev bölgesine intikal etme yeteneğine sahip olacak ve en az bir yıl bölgede görevini sürdürebilecek kapasiteye ulaştırılacaktı. Oluşturulacak askeri gücün yanı sıra Konsey bünyesinde, harekâtı stratejik seviyede yönetecek yeni politik ve askeri yapılar da oluşturulacaktı. Müşterek bir orduya olan ihtiyaç konusunda hemfikir olunmasına rağmen, siyasi liderlerin Avrupa ordusu kurma amacı gütmedikleri yönündeki ısrarlı açıklamaları bu çabaları sonuçsuz bırakıyordu.

Avrupa Komisyonu üyesi Günter Verheugen 2004 yılında, Avrupa’nın küresel bir güç olabilmesi için kendi ordusunu kurma zorunluluğunu dile getirdi. Verheugen, Avrupa’nın krizler karşısında getirdiği diplomatik çözümleri daha etkin kılabilmesi için ortak askeri bir güce sahip olmasının hayati öneme haiz olduğunu vurguladı. Ancak, AB içinde karar alma mekanizmalarının zorluğu, üye devletlerin birbirinden farklı, kimi zaman da çatışan menfaatlere sahip olması dış politika ve güvenlik konularında ortak karar almasını ve eyleme geçmesini güçleştirmekteydi. ABD’nin, Avrupa savunma ve güvenlik konularını genellikle NATO üyesi devletlerle bire bir ilişki şeklinde geliştirmeyi tercih etmesi ABD’nin menfaatlerinin ittifak içinde benimsenmesini kolaylaştırdığı gibi AB içinde kendisinin istemediği yönde kararlar alınmasının da önünü kesmekteydi. Bunun sonucu olarak, AB içinde pek çok lider Avrupa Ordusunun, NATO’nun kıtadaki varlığını olumsuz yönde etkileyeceğini ve bu durumun kendi güvenlikleri açısından kabul edilemez bir sonuç yaratacağı düşüncesine sahipti.

Görüleceği üzere Avrupa bir taraftan kendisini yetkin kılacak güçlü bir ordu yaratma istekliliğini sürdürürken diğer taraftan ABD ve NATO’ya olan derin bağımlılığından vaz geçememe gibi bir ikilem yaşamaktadır. Esasen, oluşturulacak bir Avrupa ordusunun NATO himayesinin zayıflamasına neden olacağı ve Avrupa’nın güvenlik

riskleriyle karşı karşıya kalacağına dair yorumların, onun ABD'nin küresel politikalarından uzaklaşmasını istemeyen çevrelerce abartılan bir gözdağı politikası olarak değerlendirilmesi mümkündür.

3.3. 11 Eylül Saldırılarının Avrupa Güvenlik Yapılanmasına Etkileri

2001 yılında El-Kaide militanlarının ABD ülkesinde gerçekleştirdiği saldırılar Bush yönetiminin Afganistan'dan Irak'a kadar teröre karşı bir savaş başlatmasına neden oldu. Ayrıca bu dönemde yükseliş gösteren küresel terör, bölgesel çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması, uluslararası suç örgütlerinin faaliyetleri ve kitlesel göç gibi yeni tehditlerle mücadele devletlerin kolektif çabalarını zorunlu kılmaktaydı (Biscop, 2005: 22-23). AB bu güvenlik endişesinden yola çıkarak, 2003 senesinde Avrupa Güvenlik Stratejisini (AGS) oluşturdu. Strateji, çok taraflı liberal bir uluslararası düzene olan aciliyeti ortaya koymasının yanı sıra AB'nin güvenliğini güçlendirmesine vurgu yapıyordu. AGS'de ele alınan konuların pek çoğu 2002 yılında Bush yönetimince hazırlanan ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinde yer alan konularla benzerlik göstererek aynı zamanda ABD ile güvenlik ve işbirliği alanında daha güçlü ortak bir çalışma zemini sağlamıştır. AGS, AB'nin yumuşak güç kullanımıyla çatışma önleme, kriz yönetimi ve önleyici angajman uygulamalarıyla yetinmiş olsa da son aşamada kullanabileceği silahlı bir kuvvetin elinde hazır olması zorunluluğunu ortaya koyuyordu. Ayrıca, böyle bir kuvvet AB'ye stratejik yönden ABD'den bağımsız politikalar belirleme esnekliğini de kazandıracaktı (Harnisch, 2004: 4-6). AGS ile ilk kez, AB üyesi devletler tehdit ve risklerin açıkça ifade edilmiş tanımları üzerinde anlaşarak, güvenliklerini ciddi şekilde etkileyebilecek terör ve kitle imha silahları gibi tehditlerle nasıl başa çıkılacağına dair yollar belirlemektedir.

Bu tür gelişmeler 2004 yılında, kriz yönetiminde Avrupa savunma kapasitesini geliştirmeye yönelik "Avrupa Savunma Ajansı'nın oluşmasına imkân sağlamıştır. Küresel etkileşimin gittikçe daha yoğun yaşandığı bir dünyada Avrupa'nın güvenliğinin kendi sınırlarının ötesinde başladığı gerçeği kabul görmekteydi. Terörizm, siber saldırılar, iklim değişikliği ve kitlesel göç gibi küresel tehditler karşısında AB vatandaşlarının huzur içinde yaşamaları, Avrupa'nın kendi güvenliğini artırması ve menfaatlerine uygun bağımsız hareket edebilmesini zorunlu kılmaktaydı. Şartlar AB'nin, kendi menfaatlerine sahip çıkacak bir konumda olmasını ve küresel güvenliğin korunmasında önemli bir aktör olarak bu sorumluluğu üstlenme gerekliliğini ortaya koymaktaydı. Esasında AB, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP)

vasıtasıyla mevcut ekonomik ve siyasi potansiyeline, askeri imkânlarını da dâhil ederek küresel bir güç olma yönünde kapasitesini geliştirmeyi amaçlamaktaydı (Gnesotto. 2005: 10). Bu amaçla oluşturulan Avrupa Savunma Ajansının görevleri içinde; üye devletlerin askeri işbirliği ve savunma yeteneklerinin gelişmesine destek sağlama, savunma araştırma ve teknolojik gelişmeyi destekleme ve AB politikaları için askeri bir ara yüz görevini yürütme gibi önemli fonksiyonlar yer almaktaydı. Avrupa’da savunma ve güvenlik konularında parça parça gerçekleştirilen bu çabaların bütünsel görünümü, Birlik içinde askeri bir güç oluşumuna yönelik ortak iradenin varlığını işaret etmekteydi.

Bu gelişmelere paralel olarak, Avrupa ordularının OGSP altında uyumlu bir şekilde işbirliğini amaçlayan Avrupa Senkronize Silahlı Kuvvetleri (SAFE) konsepti hazırlandı. 21 Şubat 2009 tarihinde AB Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi’nce onaylanan konsept, gönüllü katılacak devletlerin orduları arasında sıkı bir işbirliğinin gerçekleştirilmesini amaçlıyordu. Böylece AB üyesi devletlerin milli ordularının tek bir yapı altında uyumlu çalışabilirliğinin yolu açılmış oluyordu (Çelik, 2017).

2014 yılında Rusya Federasyonu’nun Kırım’ı işgali uzun bir süre sonra Avrupa’da güvenlik endişelerinin tekrar artmasına neden oldu. Rusya Federasyonu’nun Ukrayna üzerinde artan baskısı üzerine AB Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker AB’nin, Rusya Federasyonu ve diğer tehditlerle yüzleşmek ve aynı zamanda Birliğin küresel itibarını geri kazanmak için kendi ordusuna ihtiyaç duyduğunu açıklıyordu (“Juncker”, 2015). Juncker, AB üyesi tüm devletlerin Kuzey Atlantik İttifakı içinde yer almamaları nedeniyle NATO’nun korumasından mahrum kaldıklarını, ortak bir Avrupa ordusunun hem bu devletlerin endişelerini gidereceğini hem de dünyaya barışı koruma konusunda güçlü bir mesaj vereceğini ifade ediyordu. Komisyon Başkanına göre; kurulacak bir AB ordusu ortak dış ve güvenlik politikaları oluşturulmasına sağlayacağı gibi Avrupa’nın dünya barışı konusunda daha fazla sorumluluk üstlenmesine de yardımcı olacaktı.

Üye devletler arasında, güvenlik ve savunma politikaları alanında işbirliğinin sürekliliğini sağlamak amacıyla AB Konseyi’nin 2017 yılında aldığı bir kararla Daimi İşbirliği Yapısı (Permanent Structured Cooperation-PESCO) teşkil edildi. PESCO; müşterek planlama, yetenek geliştirme, harekâta hazırlık ve silahlı kuvvetlerin gelişimine katkıda bulunmaya yönelik ana esasların ve yasal çerçevenin belirlenmesine imkân sağlamıştır. Bu yapı, işbirliği içinde katılımcı devletlerin ülkelerinde tam kapasiteli kuvvet birimlerinin oluşumuna destek

sağlamakta ve bu yeteneklerin ulusal ve çok uluslu görevler için hazır olmasına katkıda bulunmaktaydı.

4.AVRUPA ORDUSU OLUŞUMUNA YÖNELİK SOMUT GELİŞMELER

Avrupa'nın savunma ve güvenlik konularında ABD ve NATO'dan müstakil bir askeri güce sahip olma çabaları yaşanan dış politik gelişmelere paralel olarak sürekliliğini korumuştur. Zaman zaman önceliği değişse de bu düşünce hiçbir zaman Avrupalı liderlerin gündeminden düşmemiştir.

Bağımsız ve müstakil bir ordunun, Avrupa'nın güvenliğinin yanı sıra entegrasyonunu da güçlendirecek bir enstrüman olacağı düşüncesini savunan Fransa ve Almanya'ya karşı, böyle bir girişimin ABD ve NATO'nun Avrupa'nın güvenliğindeki vazgeçilmez rolünü aksatacağı endişesini taşıyan İngiltere birlik içinde bölünmeye neden oluyordu. Bu kapsamda, ABD ve Atlantik yanlısı birlik üyelerinin endişesine yol açmayacak şekilde bazı somut adımların da atıldığı görülmektedir. AB içinde henüz müstakil bir askeri kuvvet bütünlüğü ortaya çıkmamış olsa da gelinen noktanın müstakil bir ordu kuruluşuna kolaylık kazandıracak bir birikime imkân sağladığı değerlendirilmektedir.

4.1. Avrupa Muharebe Grupları

Avrupa Konseyi'nin 1999 Helsinki Zirvesinde, Yugoslavya'nın dağılması ve akabinde yaşanan çatışmalar göz önünde bulundurularak Avrupa için bir ani reaksiyon kuvvetlerine olan ihtiyaç önemle görüşülüp tartışıldı. Amaç, Avrupa'da meydana gelecek krizlere karşı NATO'ya ihtiyaç olmaksızın kendi imkânlarıyla müdahale etme yeteneğine sahip olmaktı. Buna göre, 60.000 askerden oluşan bir askeri gücün geliştirilmesi, böylece AB'nin olası kriz ve tehditlere karşı hazırlığının güçlendirilmesine yönelik ana bir plan üzerinde görüşmeler sürdürülmüştür. 2004 yılında Fransa, Almanya ve İngiltere tarafından yapılan müşterek bir çalışmayla bu birliğin genel kullanım amacını, kuruluş ve yeteneklerini belirten bir konsept oluşturuldu. Muharebe Gruplarının; çatışma önleme, çatışan grupları ayırma, istikrar harekâtı, barışı inşa, üçüncü devletlere askeri danışmanlık, tahliye harekâtı, insani yardım operasyonlarına destek gibi görevleri yerine getirecek şekilde teşkil edilmesi öngörüldü. Bu kapsamda oluşturulacak alt Muharebe Gruplarının en az 1.500 askerden oluşması, bu birimin 15 gün içinde intikale hazır olup, 1-4 ay süreyle kendi kendine yeterli harekât icra edebilecek veya daha büyük bir askeri harekâtın başlangıç safhasını gerçekleştirebilecek kuvvet paketlerini oluşturmaları planlanmıştır

(Reykers, 2017). 2007’den itibaren daha da etkin hale getirilen AB Muharebe Gruplarının sayısı halen 17’ye ulaşmış olup, bu gruplardan ikisi olası bir görev için her an hazır durumda tutulmaktadır. Ancak mevcut durumuyla bu Muharebe Gruplarının görevlerini etkin olarak yerine getirmesine engel olan mali zorlukların yaşandığı bilinmektedir (Charitaki, 2022). Bu yönde hazırlanan Askeri Planlama ve İcra Yetenek Paketi, Haziran 2017’de AB Konseyi’nce kabul edildi. Ayrıca AB Komisyonu, savunma araştırmaları ve teknolojilerinin geliştirilmesi ile savunma teçhizatı alımında kullanılmak üzere yıllık 5,5 milyar Euro’luk bir Avrupa Savunma Fonu oluşturulmasına karar verdi. Böylece Avrupa Muharebe Gruplarının operasyonları için yaşanan finansal zorluklar da aşılmış oldu.

4.2. AB Askeri Komitesi ve Askeri Karargâhı

Askeri güç oluşumunu tamamlayan en önemli unsurlarından biri, bu gücün yönetimini gerçekleştirecek bir askeri karargâhın varlığıdır. AB, müstakil bir güç oluşturma çabalarına paralel olarak askeri karargâh teşkiline yönelik adımları da atmıştır. Avrupa Konseyinin 1999 yılındaki toplantısında alınan kararlar doğrultusunda Aralık 2000’de AB Askeri Komitesi teşkil edildi. Çatışma önleme ve kriz yönetiminde üye devletler arasında askeri danışmanlık ve işbirliği platformu olarak da görev yapan komite, birlik içindeki tüm askeri faaliyetleri yönlendirecek şekilde teşkilatlandırılmıştır. Askeri Komite, Müşterek Güvenlik ve Savunma Politikası grubu altında faaliyet gösterirken askeri operasyonların icrasını yürütecek olan AB Askeri Karargâhına da gerekli talimatları sağlamaktadır. AB’nin müdahil olacağı muhtemel bir kriz yönetim görevinde yayınlanacak olan “politik ve stratejik talimatın” askeri bölümünün de bu komite tarafından hazırlanması öngörülmektedir. Askeri Komitenin çalışmalarına destek olmak üzere aynı yıllarda Brüksel’de konuşlu askeri uzmanlardan oluşan bir askeri karargâh teşkil edilmiştir. Halen aktif bir şekilde görev yapan Askeri Komite ve Askeri Karargâh gelecekte oluşturulacak Avrupa ordusunun işleyişinde ihtiyaç duyulan kadronun nüvesini oluşturacaktır.

4.3. Avrupa Kolordusu (EUROCORPS)

Yugoslavya’nın parçalanmasıyla başlayan çatışmaların önlenmesinde AB’nin etkisiz kalması Avrupa güvenliği açısından büyük bir zafiyetin varlığını ortaya koydu. Bu gelişme üzerine Eylül 1991’de, Fransa Devlet Başkanı Mitterrand ve Federal Almanya Başbakanı Kohl Avrupa’nın kendi gücüne dayanarak güvenliğini sağlaması yönünde bir yapı oluşturulması konusunda anlaşmaya vardılar. Avrupa’da savunma ve işbirliği düşüncesini somutlaştıran bir adım olarak iki devlet, 1992 yılında

Fransa'nın Strasburg kentinde Fransız-Alman Avrupa Kolordusu (EUROCORPS) Karargâhının kurulmasını gerçekleştirdiler. Daha sonra dört Avrupa devleti daha; Belçika, İspanya, Lüksemburg ve son olarak Polonya EUROCOPS'a dâhil olmuştur. Avrupa'nın güvenliği konusunda ABD ile olan yakın işbirliğinin gereği olarak, 1993 yılında NATO ile yapılan bir anlaşma neticesi Avrupa Kolordusunun, Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığı (SACEUR) emrine verilmesi kararlaştırıldı. Böylece Avrupa Kolordusu hem AB hem de NATO komutası altında görev icra edebilecek bir özerkliğe kavuşmuş oldu. Bu özellikleri ve üstlendiği sorumluluklarıyla EUROCORPS'un Avrupa ölçeğinde daha büyük ve entegre ordunun oluşumuna temel teşkil edebileceğini ifade etmek mümkündür (Ramirez, 2017). Bu yönüyle, Avrupa ordusunun mimarisinin Avrupa Kolordusu ve mevcut Muharebe Gruplarıyla hâlihazırda mevcut olduğu ifade edilebilir. Bu kolordunun bütün AB üyesi devletlerin askeri birliklerinin katılımıyla genişlemesi ve güçlenmesi, aynı zamanda Avrupa savunma ve işbirliğini daha da kuvvetlendirerek müstakil bir Avrupa Ordusunun oluşum sürecini kolaylaştıracaktır.

5.AVRUPA ORDUSU ve NATO İKİLEMİ

İkinci Dünya Savaşını müteakip Avrupa kıtası, SSCB ile ABD arasındaki Soğuk Savaş'ın merkezi konumuna gelmişti. SSCB yayılmacılığına karşı güçsüz durumdaki Avrupa'nın ABD'nin ekonomik ve askeri desteği olmaksızın karşı koymasının imkânsız olduğu görülmekteydi. Ancak ABD bu desteğin, Avrupa devletleri arasında dayanışma ve işbirliği sağlanması durumunda daha etkili sonuç doğuracağını gördüğünden onları kendi aralarında bir ittifak oluşturmaya teşvik etti. İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg 1948 yılında imzaladıkları Bûrüksel Anlaşmasıyla, kolektif savunma kapsamında birbirlerine yardım taahhüdünde bulunuyorlardı. Bu girişim, 1949 yılında kurulacak olan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) de ilk adımını teşkil ediyordu. Nükleer silah üstünlüğüne sahip ABD'nin NATO içinde yer alması, SSCB'nin Avrupa'da yayılmacılığına karşı büyük bir güvence sağlamıştı. NATO, BM Örgütü'nün ana ilkelerine bağlı kalmakla birlikte, yapısı gereği kolektif güvenlikle ilgili eyleme geçebilmek için BM Güvenlik Konseyi'nde SSCB'nin veto engeline takılmadan karar alabilme imkânına da sahipti. Kuzey Atlantik Örgütü Kurucu Andlaşması'nın 5. maddesi; üye devletlerden birine yönelik bir saldırının hepsine karşı yapılmış sayılacağı varsayımı, bu saldırıyı defetmek için meşru müdafaa hakkı kapsamında müşterek güç kullanılmasına imkân veriliyordu. Ayrıca NATO, Sovyet tehdidine karşı

ortak bir savunma bloğu oluşturulmasının yanı sıra Avrupa'yı tehdit edebilecek milliyetçi akımların yeniden ortaya ıkaşı engelleyerek kıtada barışın devamlılığına imkân sağlanmış oluyordu. Bunun yanı sıra Kuzey Atlantik Örgütü Kurucu Andlaşması'nda temel özgürlük ve insan haklarına saygı ile hukukun üstünlüğü gibi değerkere yer verilmesi, kıtada demokratikleşme ve siyasi bütünleşme için de elverişli bir zemin hazırlıyordu.

5.1. Avrupa Güvenliğinde NATO'nun Önemi

Avrupa'da NATO'nun varlığı, ABD'nin küresel politikalarının gerçekleşmesi için önemli bir işlevi gerçekleştiriyordu. NATO, ABD'nin Avrupa'da askeri varlığı için bir meşruiyet sağlamasının yanı sıra küresel menfaatlerinin desteklenmesi yönünde çok değerkli müttefiklere sahip olmasına imkân veriyordu. Buna karşılık Avrupa, güvenlik ve savunmasının geleceğini NATO'nun kararlılığı ve askeri gücüne bağlama rahatlığına kavuşmuş oluyordu. Böylece, AB-NATO ilişkileri her iki taraf için de vazgeçilmez bir bağlılık yaratmaktaydı. Ancak zamanla, NATO vasıtasıyla Avrupa'da barış ve istikrarın korunması ABD'ye daha fazla yük getirirken, Avrupa devletlerinin güvenlik sorumluluklarını “bedavaya” sağladıkları yönünde eleştiriler ABD'li siyasiler tarafından dile getirilmekteydi (Palm, 2019). ABD Başkanlık seçim kampanyasında Donald Trump'ın, AB üyesi devletlerin askeri bütçeleriyle ilgili NATO'ya yapmış oldukları taahhütlerini yerine getirmemekte ısrarları halinde, ABD'nin ittifaktan çekileceğı yönündeki sözleri AB üzerinde tam bir şok etkisi yaratmıştır (Barnes ve Cooper, 2019). Bu durum, Avrupa'nın savunma konusunda tamamen ABD'ye güvenmesinin ne kadar büyük bir riskler yarattığını ortaya koyuyordu. Trump'tan sonra yönetime gelen Başkan Biden'in, ABD'nin Avrupalı müttefikleriyle olan ilişkileri daha da güçlendireceğı yönündeki açıklamaları rahatlık sağlasa da seçimlere bağlı olarak ABD yönetimlerinin Avrupa'nın güvenliği konusunda farklı yaklaşımlar izleyebileceğı gerçeğini değıştirmiyordu. Benzer şekilde, ABD'nin küresel güvenlikle ilgili Avrupalı müttefikleriyle istişare yapma gereğı duymadan aldığı bir başka karar endişelere yol açmıştır. Ekim 2018'de ABD Başkanı Trump'ın, Orta Menzilli Nükleer Füze Yasağı Anlaşması'ndan tek yanlı çekilme kararını müteakip Fransa Devlet Başkanı Macron, Avrupalıların ABD'nin kendilerini savunacağına artık güvenemeyecekleri uyarısında bulundu. Macron, Avrupalıların gerçek bir Avrupa ordusu olmaksızın korunamayacaklarının altını çizdi (“France's Macron”, 2018). Almanya Başbakanı Angela Merkel ise Avrupa Savunma İşbirliği içinde bir müdahale gücü oluşturulması düşüncesini desteklediklerini açıkladı. 2018

yılında Almanya Savunma Bakanı olan ve daha sonra AB Komisyon Başkanlığı görevini yürüten Ursula von der Leyen, Avrupa kıtası ve dünya barışına katkıda bulunacak bir Avrupa ordusu oluşturma zamanının geldiğini ifade ediyordu. Mart 2022’de Fransa Devlet Başkanı Macron, Avrupa’nın kendi savunmasını güçlendirebilmek için bir başkasına bağımlı olmamasının hayati bir zorunluluk olduğunu tekrar ifade ediyordu. Tüm bu gelişmeler Avrupalı liderlere, kıtanın güvenliği konusunda başka birine bağlı kalmanın ne kadar büyük risk olduğu gerçeğini göstermiş oluyordu.

5.2. Müstakil Avrupa Ordusu

Soğuk Savaş sonrası küresel güvenlik yapılanması tamamen değişmiş, SSCB tehdidinin olmadığı ve ABD’nin hâkimiyetinde tek kutuplu bir dünya düzeni oluşmuştur. Ancak bağımsızlığını kazanan SSCB’nin eski üye cumhuriyetleri arasında yaşanan sorunlar, Yugoslavya’nın parçalanması, 11 Eylül Saldırısı, Irak’ın işgali, Libya ve Suriye’deki iç savaşlar, ABD’nin Afganistan’dan geri çekilmesi, Rusya Federasyonu’nun Kırım’ı işgali ve Ukrayna’ya saldırısı AB’nin menfaat ve güvenliğini doğrudan etkileyen önemli gelişmelerdi.

SSCB tehdidini öne alan bir savunma örgütü olan NATO’nun varlığı, AB’nin değişen menfaat ve güvenlik ihtiyaçlarıyla tam olarak örtüşmemektedir. Bu durum AB içerisinde ortak bir dış ve güvenlik politikası oluşturma gayretini hızlandırmıştır. Şartlar, Avrupa’nın kendi kontrolünde güçlü bir orduya olan ihtiyacını hiç olmadığı kadar öncelikli hale getirmiştir. Gelişmeler, AB’nin üzerine düşen küresel güvenlik sorumluluklarını göz ardı edemeyeceği, yaşanan çatışmaların Avrupa’da yarattığı yoğun istikrarsızlıklar nedeniyle ortak bir Avrupa ordusuna sahip olmanın önemini ortaya koymaktadır. Ancak, böyle bir girişimin NATO’yu etkisizleştireceği endişesini taşıyan AB üyesi devletlerin bir kısmı müstakil bir Avrupa ordusu kurma gayretlerine karşı isteksiz davranmaktadırlar (Charitaki, 2022: 11). AB’nin meşru güvenlik ihtiyacını karşılamaya yönelik bir ordu kurma çabasını, NATO’nun kıtadaki varlığını zayıflatacak bir girişim olarak tanımlamanın ve buna engel olmanın iyi niyetli bir yaklaşım olmadığı açıktır.

Nitekim daha sonra Afganistan’da meydana gelen olayların, AB’nin güvenlik ihtiyaçlarını teyit eder yönde geliştiği görülmüştür. Ağustos 2021’de Taliban güçlerinin başkent Kabil’i ele geçirmesini müteakip yaşananlar, müttefik devlet ABD’ye güven konusunda Avrupa’da tam bir hayal kırıklığına neden oldu. ABD öncülüğünde NATO’nun sürdürdüğü Taliban karşıtı operasyon başarısızlıkla sonuçlandığında, ABD Başkanı Joe Biden Avrupalı müttefiklerine bile

danışmadan apar topar kuvvetlerini Afganistan'dan geri çekti. ABD desteği olmadan Afganistan'da göreve devam etmeleri imkânsız hale gelen Avrupalı müttefikler başlarının çaresine bakarak şaşkınlık içinde Afganistan ülkesini terk ettiler. ABD, Kabil'deki kriz durumunun daha fazla kötüleşmesini önlemek amacıyla derhal 6.000 kişilik bir askeri gücü bölgeye gönderdi. ABD tarafından bu güçte ve etkinlikte bir ani reaksiyon kuvvetinin Afganistan'a gönderilmesi, AB'nin askeri kapasitesiyle mukayese edildiğinde güçsüzlüğünü açıkça ortaya koyuyordu. Bu durum, yaşanması muhtemel bir kriz veya çatışmayla baş edebilmek için AB'nin yeterli güçte müşterek bir askeri kuvvetten yoksun olduğu gerçeğini ortaya koymasının yanı sıra güvenlik konusundaki uzun süren ihmalkârlığı da gözler önüne seriyordu.

Esasında sayısal bazı değerler dikkate alındığında AB'nin güçlü bir savunma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Ancak bütüncül özelliği olmayan bu değerler büyük bir verimsizlik sorununun varlığını ortaya koymaktadır. Halen 27 AB üyesi devlet 1,3 milyon aktif askeri personele sahiptir. Bu sayı 1,4 milyon askere sahip olan ABD'ye yakın olup, asker sayısı 850 bin olan Rusya Federasyonu'ndan çok daha büyüktür. AB devletlerinin toplam askeri bütçe harcamaları 225 milyar dolar iken, Rusya Federasyonu 100 milyar dolar, Çin Halk Cumhuriyeti ise 290 milyar dolar askeri bütçe harcamasına sahiptir. Bu rakamsal büyüklüğe rağmen, AB'nin askeri etkinlik açısından bu devletlerle mukayesesini yapmak mümkün değildir. AB içinde 27 devletin ayrı ayrı savunma teknolojilerini planlama, geliştirme ve üretim çabaları büyük bir verimsizliğe neden olmaktadır. ABD Silahlı Kuvvetleri toplamda 30 silah sistemi kullanırken, AB üyesi devletler 180 farklı silah sistemine sahiptir (Herr ve Speer, 2022). ABD ordusu sadece bir çeşit muharebe tankı kullanırken, AB içinde 11-17 farklı model tank mevcuttur. Bu durum hiç şüphesiz AB üyesi devletlerin orduları içinde standardizasyon, entegrasyon, etkinlik, bakım ve idame konularında çok büyük güçlüğe neden olmaktadır. Tüm bu sayısal verileri dikkate alarak AB Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker; AB'nin ABD'nin yarısı kadar savunma harcaması olmasına rağmen verimlilik açısından mukayese edildiğinde sadece %15'i kadar bir etkinliğe sahip olunduğu gerçeği ile karşı karşıya olduklarını ifade etmiştir. Sadece AB devletlerinin askeri yapılarını entegre etmeleri, savunma teknolojilerini ve üretimlerini merkezileştirmeleri bile bu etkinliğin artırılmasına önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.

Ancak gerçek bir Avrupa ordusu devletlerin ulusal güvenlik sorumluluğunda büyük bir değişimi gerekli kılmaktadır. Avrupa

devletlerinin pek çoğu böyle bir dönüşüm için henüz hazır değildir. Bu nedenle devletler mevcut ittifaklar çerçevesinde yapabileceklerini azamisini yapma kolaylığını tercih etmektedirler. Tüm bu gerçekler ise, Avrupa'nın kendi gücüne dayanan güncel ve meşru bir güvenlik arayışı ile mevcut NATO korumasına dayanan güvenlik yapılanması arasında bir ikileme neden olmaktadır.

5.3. Rusya Federasyonu-Ukrayna Savaşının Avrupa Güvenlik Yapısı Üzerine Etkileri

Rusya Federasyonu'nun Ukrayna işgali, AB liderlerini uzunca bir süre kendi güvenliklerini ihmal etmiş oldukları gerçeğiyle yüzleşmek zorunda bıraktı. Avrupa senelerce “yumuşak güç” diplomasisini benimsemiş ve kıtada barışı koruma, demokrasi ve refaha odaklanmıştı. Avrupa devletleri, İkinci Dünya Savaşından bu yana güvenlik endişelerini NATO kapsamında ABD'ye yaslamının kolaylığını sürmüşlerdi. Uzun yıllar ABD koruyuculuğuna duyulan aşırı rahatlık, AB'nin savunma konusunda kendini güçlendirmesine engel olmuş, bu durum kıtanın güvenliği üzerinde büyük bir zafiyet yaratmıştır. Ukrayna savaşı, AB'nin bölgesel bir aktör olarak kendini savunma kabiliyetinden yoksun olduğu gerçeğini ortaya koymuştu. Rusya Federasyonu'nun saldırısı, bağımsız ve güçlü bir Avrupa güvenlik sistemi oluşturulması konusundaki istekliliği tekrar gündeme getirdi. Fransa devlet başkanı Emmanuel Macron, AB için uzun süreden beri stratejik özerklik çağrısı yapan liderlerin başında gelmektedir. Ocak 2021'de ABD Devlet Başkanı Joe Biden ile NATO'nun geleceği hakkında yapılan görüşmede Macron, Avrupa'nın ABD açısından güvenilir bir ortak olabilmesi için askeri ve teknolojik kapasitesinin güçlendirilmesine ilaveten özerk bir niteliğe de sahip olması gerektiğini ifade etmiştir (Eliassen, 2022). Macron; dost devletler arasındaki işbirliğinin bir bağımlılık ilişkisi olarak tanımlanmasının doğru olmadığını belirttikten sonra bu açıklamalarının mevcut ittifakları veya ortaklıkları bozma anlamına gelmediğinin de altını çizmiştir. Fransa Devlet Başkanı Macron, işbirliği ilişkisi bağımlılığa dönüştü anda taraflardan biri diğerinin uyuğu haline geleceği gibi kimliğinin de ortadan kalkacağını ifade etmiştir. Macron, ortaklar arasında eşitlik ve karşılıklı saygıya dayanması gereken işbirliği konusundaki düşüncesini şu eleştirel cümleyle açıklamıştır; “dostlar müttefiktir, zorla hizaya sokulmuş kişiler değil”. Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'yı işgali Macron'un bu konudaki görüşlerinin Birlik içinde daha fazla destek kazanmasına neden olmuştur. Avrupa, güvenliğiyle ilgili konularda ABD'ye bağımlı kalmamak için kendi müstakil askeri kapasitesini geliştirmek zorundaydı. Ancak, bu stratejik özerkliğin, NATO ve

ABD’den koparak ayrı bir Avrupa ordusu kurma anlamına gelmediğinin ısrarla vurgulanmasına da ihtiyaç duyuluyordu. Alman Savunma Bakanı Annegret Kramo-Karrenbauer de bağımsız bir ordu kuruluşunun, Avrupa’nın ABD ve NATO ile olan yakın ilişkilerini zedeleyebileceği endişesinin altını çizerek ABD’nin nükleer ve konvansiyonel gücü olmaksızın Avrupa’nın kendisini korumaktan aciz olduğunu ifade ediyordu (“German defense minister”, 2020).

Bu endişelerin haklılığı, Şubat 2022’de Rusya Federasyonu’nun Ukrayna’ya saldırması ile birlikte doğrulanmış oldu. NATO kapsamı dışında Avrupa, müşterek olarak güvenliğini koruyacak askeri bir güçten yoksundu. Finlandiya ve İsveç gibi senelerce askeri tarafsızlığı benimseyen devletlerin telaşla NATO’ya katılma çabaları, Rusya Federasyonu’nun muhtemel saldırısına karşı AB’nin yeterli koruma sağlayamayacağı düşüncesini doğrular nitelikteydi. Bu iki devletin NATO güvenlik şemsiyesi altına girme ihtiyacı, AB’nin henüz sahip olmadığı ancak uzunca bir süredir tartıştığı müşterek Avrupa Ordusuna olan ihtiyacın gerekliliğini ispat ediyordu. Böyle bir güvensizlik ortamı bu devletleri zorunlu olarak NATO’ya yöneltmiştir. Çünkü AB bu konuda konuşmaktan öte somut bir adım atamamıştı.

NATO’yu güçlü ve güvenilir kılan, üye devletlerin tek tek sahip oldukları silah ve asker sayısının matematiksel toplamından ziyade 27 devletin kararlı birliktelik iradesidir. Avrupa’nın şu ana kadar gerçekleştirmediği şey tam olarak budur. Fransa Devlet Başkanı Emmanuel Macron ve eski Almanya Başbakanı Angela Merkel müşterek bir Avrupa ordusunun gerekliliği ve önemine vurgu yapan liderler arasındadır. Macron, Rusya Federasyonu’nun işgal harekâtını başlatmasından kısa bir süre sonra, 3 Mart 2022 tarihinde yaptığı bir televizyon konuşmasında; daha bağımsız bir politika izlemesine olan ihtiyacı vurgulayarak, Avrupa’nın kendisini savunması için başkalarına bağımlı olmaması gerektiğinin altını çiziyordu (“Europe must be”, 2022). Fransa’nın açıklamasından 18 gün sonra, Avrupalı liderler müşterek savunmaya yönelik güncellenmiş stratejik bir askeri plan üzerinde anlaşmaya vardılar (“A Strategic Compass”, 2022). Buna göre AB, 2030 yılına kadar güvenlik ve savunma politikalarını güçlendirmek için kapsamlı bir eylem planı ortaya koyuyordu. Planın amacı, stratejik özerkliği ve menfaatleri koruyacak şekilde ortak çalışma yeteneğini geliştirerek, AB’yi daha güçlü bir güvenlik sağlayıcısı haline getirmektir. Bu kapsamda öncelikle bir kriz anında süratle ve kararlılıkla hareket edebilecek şekilde, 5.000 askerden oluşan bir ani reaksiyon kuvveti oluşturulması öngörülmektedir.

AB'nin güvenliğini sadece ABD'nin irade ve kararlarına bağılı kılması, savunma ve güvenlik konusunda birliğin asla tam olarak yetkin hale gelmesine imkân vermemektedir. Avrupa ordusunun kuruluşu öncelikle kıtanın güvenliği açısından bugüne kadar ABD'ye olan bağımlılığı nispeten azaltarak kendi öz kaynaklarını güçlendirmeye imkân sağlayacaktır. Kurulacak bir AB ordusu sadece kriz veya saldırılara karşı güvenlik ihtiyacını karşılamakla kalmayıp, Avrupalı olma ortak bilincinin gelişmesine katkıda bulunarak kıtada entegrasyonun güçlenmesine katkı sunacaktır (Herr and Speer, 2022).

6. SONUÇ

İkinci Dünya Savaşının hemen akabinde kurulan NATO'nun, Avrupa güvenlik ve savunmasının ana sorumluluğunu üstlenmesi Avrupa devletlerinin müşterek bir ordu teşkili konusundaki arayışlarını etkisizleştirmiştir. Ancak Soğuk Savaşın sona ermesini müteakip, AB'nin dış ilişkiler ve güvenlik politikalarında daha aktif olması konusunda gittikçe artan bir isteklilik gözlemlenmektedir.

Avrupa'da Yugoslavya'nın parçalanması, Bosna ve Kosova'daki çatışmalar, Ukrayna savaşı, enerji krizi, mülteci sorunları gibi istikrarsızlıklar dış ilişkilerde daha tutarlı ve müstakil politikalara ihtiyaç göstermektedir. AB'nin yaklaşık 450 milyon nüfusu, dünyadaki gayri safi hasılanın yarısı, küresel ticaretin %40'ı, resmi kalkınma yardımlarının %80'ni karşıladığı göz önüne alındığında küresel ekonomik zenginliğin itici gücünü oluşturduğu görülmektedir. Böylesine etkili bir gücün bölgesinde ve dünya genelinde uluslararası barış ve refahın korunması yönünde sorumluluklarından kaçınmasının mümkün olmayacağı açıktır.

Daha güçlü ve bağımsız bir Avrupa oluşumuna sıcak bakan siyasi liderler, bölgesel güvenliğin sağlanması ve daha iyi bir dünyanın inşası konusunda Avrupa'nın üzerine düşen sorumluluğu alma zamanının geldiği görüşünü sıkça dile getirilmektedir. ABD'nin küresel politikaları için NATO'yu bir araç olarak kullanma girişimlerinin dünya barışını tehlikeye düşürebileceği, AB'nin bu gelişmelere izleyici kalmasının olayların daha da kötüye gitmesine neden olabileceği düşüncesi hâkimdir. Hiç şüphesiz, dünyayı daha güvenli kılmayacak bu çatışmacı politikaların bedelini Avrupa devletleri de ödemek zorunda kalacaktır. AB'nin kendi bağımsız politikalarını kararlılıkla geliştirebilmesi için ortak bir askeri güce sahip olması hem bölgesel hem de küresel güvenlik ve istikrar için zaruri görülmektedir. Ancak, 1999 ve sonrasında NATO'ya üye olan Doğu ve Merkez Avrupa devletlerin pek çoğu Atlantik yanlısı politikaları benimseyip, NATO ve ABD'den bağımsız bir güvenlik oluşumuna karşı çıkmaktadırlar. Bu devletlerin ülkelerinde, müstakil bir Avrupa

ordusunun NATO'nun Avrupa'daki etkinliğini azaltacağı ve savunma zafiyetine neden olacağı endişesi hâkimdir. 2022 yılında Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'yı işgali, bu endişeleri tekrar artırdığı gibi mevcut uluslararası barış ve güvenlik yapılanmalarının yetersizliğini göz önüne sermiştir. Avrupalı pek çok politikacıya göre ise, yaşananlar Avrupa'nın kendi güvenliği konusunda gerekli tedbirleri almakta ne kadar geç kaldığının bir göstergesi olmuştur.

NATO görev kapsamına girmeyen bazı tehditler karşısında kendi müstakil güvenlik politikalarını oluşturmak ve uygulamak AB'nin hem menfaati hem de sorumluluğunun bir gereğidir. AB bölgesel bir kuvvet olarak bu sorumluluğu yerine getirebilecek güce sahiptir. Ancak böyle bir gelişmenin Avrupa'yı ABD ekseninden uzaklaştıracağı endişesi Birlik içerisinde Atlantik yanlısı devletlerin muhalefetine neden olmakta ve bu yöndeki girişimleri engellemektedir. Kurulacak bir Avrupa ordusunun güvenlik konularında AB'yi ABD politikalarına bağımlı hareket etmekten uzaklaştırması muhtemeldir. Ancak bu ordunun NATO ve ABD'nin Avrupa'daki varlığını aşındıracağı görüşü gerçekçi görülmemektedir. Bu durum, AB'nin pasif ve teslimiyetçi yaklaşımlarından ziyade kendi müstakil politikalarını uygulama sorumluluğunu üstlenmesinden endişe duyan ABD'nin kasten öne çıkardığı varsayımlar olarak değerlendirilebilir. Böylece, Avrupa ordusu ve NATO arasında bir güvenlik ikilemi algısı yaratılarak AB'nin bu konuda müşterek bir irade oluşturması engellenmektedir. Atlantik yanlısı devletlerce benimsenen böyle bir algının AB'yi, ABD politikaları ekseninde tutmaya yönelik bir baskı vasıtası olarak da görülmesi mümkündür.

Çok kutupluluğa yönelen küresel düzende AB'nin bölge ve dünya barışı açısından kendi müstakil politikalarını ortaya koyması zorunludur. Çok kutupluluğa geçiş dönemi, AB'nin yeni koşullara uygun müstakil politikalar belirleme esnekliği göstermesini ve güvenlik konularında daha bağımsız hareket etme iradesini gerektirmektedir. Bu ise, ancak Avrupa'nın ABD'ye bağımlı güvenlik endişelerinden kurtulmasına imkân sağlayacak müşterek bir ordunun kurulmasıyla gerçekleşebilecektir. Devletler için savunma ve güvenliğin asla başkasına devredilemeyecek hayati bir egemenlik hakkı olması nedeniyle AB'nin müstakil bir askeri güç oluşturma sorumluluğundan kaçınması oldukça güçtür. AB içinde halen mevcut düzenlemeler, kurumlar, askeri yapılanmalar ve bilgi birikiminin bu oluşumu kolayca ortak bir orduya dönüştürebileceği, bunun sadece uygun şartları gözeten bir zamanlama meselesi olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade. (2022, March 21). *Council of the EU Press release*. www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/
- Address given by Winston Churchill to the Council of Europe. (1950, August 11). *Council of Europe Consultative Assembly Reports*. https://www.cvce.eu/content/publication/1997/10/13/ed9e513b-af3b-47a0-b03c-8335a7aa237d/publishable_en.pdf
- Barnes, J. ve Cooper, H. (2019, Jan 14). *The New York Times*. www.nytimes.com/2019/01/14/us/politics/nato-president-trump.html?auth=login-google1tap&login=google1tap
- Biscop, S. (2005). *The European Security Strategy: A global agenda for positive power*. Routledge.
- Charitaki, V. (2022). Reason behind European Union's inadequacy to create a European Army. *FINABEL, European Army Interoperability Centre*. <https://finabel.org/wp-content/uploads/2022/11/49.-Reasons-behind-European-Unions-inadequacy-to-create-a-European-Army-2.pdf>
- Cook, D. (1989). *Forging the Alliance: NATO, 1945-1950*. Arbor House.
- Çelik, Ü. (2017). AB'nin Küresel Stratejisi ve AB Ordusu Tartışması. *EURO Politika*. 205-217. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/euor/issue/44792/557193>
- Efe, H. (2008). Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1) , 66-78 . <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223508>
- Eliassen, I. (2022, March 28). Inside Nato, an EU army of the willing is forming. *Investigate Europe*. www.investigate-europe.eu/en/2022/eu-army-nato-exercise/
- Europe must be more independent and shore up its defence. (2022, March 3). *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/03/europe-must-become-more-independent-shore-up-defence-emmanuel-macron>
- France's Macron pushes for true European army. (2018, November 6). *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-46108633>

- Gardner, A.L. (1997). *A New Era in US-EU Relation? The Clinton Administration and the New Transatlantic Agenda*. Ashgate Publishing.
- German defense minister to Macron: EU depends on US security guarantee. (2020, November 17). *Politico EU*. <https://www.politico.eu/article/german-minister-to-macron-eus-dependence-on-us-is-sobering-facts/>
- Gilpin, R. (1968). *France in the Age of the Scientific State*. Princeton University Press.
- Gnesotto, N. (2005). *AB Güvenlik ve Savunma Politikası: İlk beş yıl*. TASAM Yayınları.
- Harnisch, S., Overhaus, M. ve Maull, M. (2004). German Foreign Policy in Dialogue. *A quarterly e-newsletter on German Foreign Policy*, Volume 5, Number 13. https://www.academia.edu/64550048/German_Foreign_Policy_in_Dialogue
- Herr, V. I. ve Speer, M. (2022, May 18). The European Union needs its own army. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/outlook/2022/05/18/european-union-army-ukraine/>
- Jones, G. S. (2007). *The Rise of European Security Cooperation*. Cambridge University Press.
- Juncker: NATO is not enough, EU needs an army. (2015, March 9). *Euractive Newsletters*. <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/juncker-nato-is-not-enough-eu-needs-an-army/>
- Kaçar, F. ve Öztürk, K. (2017). Avrupa Birliğinin Normatif Gücü: Kavramsal Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2017/3, Sayı 28, 359-370.
- Kagan, R. (2004). *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. Vintage Books.
- Kissinger, H. (2001). *Does America Need a Foreign Policy, Toward a diplomacy for the 21 st Century*. Simon&Schuster.
- Kohl, W. (1971). *French Nuclear Diplomacy*. Princeton University Press.

- Kopenhag Raporu, (1973, July 23). The Centre virtuel de la connaissance sur l'Europe (CVCE).
https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/8b935ae1-0a38-42d4-a97e-088c63d54b6f/publishable_en.pdf
- Labohm, H. (1999). The Future of European Security and Defense Time for Decisions. *European Policy Centre*. 18 February 1999
- Large, D. C. (1995). Germans to the Front: West German Rearmament in the Adenauer Era, The University of North Carolina Press.
- Laurent, P. H. (2001). NATO and the European Union: The Quest for a Security/Defense Identity, 1948-1999. V.Papacosma, S. Kay ve M. Rubin (Ed), NATO After Fifty Years, içinde (141-161). Scholarly Resources Inc.
- Mearsheimer, J. (2001). The Future of the American Pacifier, *Foreign Affairs*, Vol. 80, No. 5, (Sep. - Oct., 2001), 46-61.
<https://www.jstor.org/stable/20050250>
- Palm, T. ve Crum, B. (2019). Military operations and EU's identity as an international security actor. *European Security*, 2019, Vol.28, No.4, 513-534, Routledge Taylor&Francis Group.
www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/09662839.2019.1667769?needAccess=true&role=button
- Ramirez, A. (2017). European defence and European model. *Euractiv News*.
<https://www.euractiv.com/section/politics/opinion/european-defence-and-the-eurocorps-model/>
- Reykers, Y. (2017). EU Battlegroups: High costs, no benefit. *Contemporary Security Policy*, 2017, Vol.38, No.3, 457-470, Routledge, Taylor&Francis Group.
www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13523260.2017.1348568
- Risse, T. (2005). Neofunctionalism, European Identity, and the Puzzles of European Integration. *Journal of European Public Policy*, Vol. 12, No. 2.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13501760500044033>
- Ruane, K. (2000). The Rise and Fall of the European Defence Community: Anglo-American Relations and the Crises of European Defence, 1950-1955. Macmillan Press.

- The Pleven Plan (1950, October 24).
www.fransamalingvongesau.com//documents/dl2/h6/2.6.1.pdf
- Veziroğlu, S. (2021). Lüksemburg Uzlaşısına Giden Süreçte Yaşananlar ve Günümüze Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2021/3, Sayı 41, 204-229.
- Wall, I. M. (1991). *The United States and the Making of Postwar France, 1945-1954*. Cambridge University Press.